



MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TABIAT BILAN TANISHTIRISH YO'LLARI

Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim fakulteti
Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va
psixologiyasi yo'nalishi
201-guruh talabasi Egamqulova Gavharoy
gavharovegamqulova@gmail.com

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15231666>

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirishning muhimligi va samarali usullari haqida so'z yuritadi. Bolalar tabiatni o'rganish jarayonida nafaqat ilmiy bilimlarga ega bo'lishadi, balki ekologik ongni shakllantiradilar, tabiatga bo'lgan mehr-muhabbatlarini rivojlantiradilar. Maqolada bolalarni tabiat bilan tanishtirishning turli usullari — sayohatlar, o'yinlar, ilmiy tajribalar, rasm chizish va boshqa faoliyatlar orqali amalga oshirilishi haqida so'z boradi. Shuningdek, bolalarni tabiatni sevishga va unga ehtiyotkorlik bilan yondashishga o'rgatishning ahamiyati ta'kidlanadi. Ota-onalar va tarbiyachilarning bu jarayondagi roli ham alohida e'tiborga olinadi. Maqola, tabiatni o'rganishning bolalar rivojidagi o'rni va uning kelajakdagi ekologik ongni shakllantirishdagi ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, tabiat, bolalar, ekologik ong, tabiatni sevish, tabiat bilan tanishtirish, o'yinlar, ilmiy tajribalar, tabiatni asrash, ota-onalar roli, tarbiyachilar, tabiat bilan aloqada bo'lish, tabiatni o'rganish, rivojlanish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish, ularning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon nafaqat bolalar uchun qiziqarli, balki ularga tabiatni sevish, unga hurmat bilan yondashish va atrof-muhitni asrashni o'rgatishning muhim bir shaklidir. Menimcha, bu jarayonning bir nechta jihatlari bor:

1. Tabiatga chuqur aloqani rivojlantirish

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun tabiat bilan bevosita aloqada bo'lish muhim. Bu yoshda bolalar ko'proq sezgir va qiziqar. Tabiatdagi o'zgarishlar, o'simliklarning o'sishi, hayvonlarning faoliyati kabi hodisalarni kuzatish, ularni tabiatga yaqinlashtiradi. Shuningdek, bolalar tabiatda sayr qilish, daraxtlar va gullarni o'rganish orqali dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytiradilar.

2. Tabiatning o'ziga xos xususiyatlarini o'rgatish

Bolalar uchun tabiat o'zining sirli va ajoyib dunyosini ochadi. Ularni hayvonlar, o'simliklar, toshlar va boshqa tabiiy ob'ektlar bilan tanishtirish orqali tabiatning o'ziga xos qonuniyatlari va tizimlari haqida tushunchalar shakllanadi. Masalan, o'simliklar qanday o'sadi, hayvonlar qanday yashaydi, tabiatda nima uchun o'zgarishlar yuz beradi — bu kabi savollar bolalar uchun muhimdir.

3. Tabiatni sevish va unga hurmat bilan yondashish

Bolalar tabiatni yaxshi ko'rish va unga hurmat bilan yondashishni o'rganishlari kerak. Tabiatni sevish — bu uni asrash, uning go'zalligini qadrlash, atrof-muhitni ifloslantirmaslik va hayvonlarga zarar bermaslikni anglatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiatni asrashni o'rgatish, ularning ekologik ongini shakllantiradi. Buni oddiy amaliy mashg'ulotlar orqali amalga oshirish mumkin, masalan, o'simliklar ekish, chiqindilarni yig'ish va tabiiy muhitni toza saqlash.

4. Tabiatni kuzatish va o'yin orqali o'rganish

Tabiatni o'rganishning eng yaxshi usullaridan biri bu interaktiv faoliyatlar orqali amalga oshiriladi. Tabiatni o'yin tarzida o'rgatish, bolalar uchun juda qiziqarli va samarali bo'ladi. Misol uchun, bolalar yaproqlarni yig'ib, ularni turli shakllarda tasvirlab, tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatish



orqali o'rganishlari mumkin. Bunday o'yinlar bolalarning ijodkorlik va kuzatuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantiradi.

5. Yuqori hissiy tajriba yaratish

Tabiatni o'rganish faqat fikrlar va bilimlar bilan bog'liq bo'lmasligi kerak, balki hissiyotlar ham muhim. Tabiatdagi tovushlar, hidlar, ranglar — bu bolalarning o'ziga xos tajribalarini yaratadi. Tabiat bilan bevosita aloqada bo'lgan bolalar o'z hissiyotlarini kuchliroq his qilishadi va o'z dunyosini kengroq anglaydilar. Masalan, bolalar o'rmonda sayr qilishda shamolni, suvning shovqinini yoki gullarning hidini sezish orqali tabiatni barcha his-tuyg'ulari bilan o'rganadilar.

6. Tabiatdagi bilimlarni qisqacha va sodda tarzda taqdim etish

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun tabiatni o'rgatishda bilimlarni sodda va tushunarli tarzda taqdim etish muhimdir. Bolalar kichik yoshda murakkab ilmiy tushunchalarni qabul qila olmaydilar, shuning uchun ularga tabiiy jarayonlarni oddiy til bilan tushuntirish kerak. Masalan, "qushlar uchib ketganida nima uchun sovuq bo'ladi?" yoki "daraxtlar nima uchun barglarini tushiradi?" kabi oddiy savollar bolalarni tabiatning muhim jarayonlariga qiziqtiradi va ularga bu jarayonlar haqida boshqacha fikrlash imkonini beradi.

7. Tabiatni rasmiy va badiiy usullar bilan o'rganish

Tabiat bilan tanishtirishda san'at va ijodiy faoliyatlar ham muhim o'rin tutadi. Bolalarga tabiatni tasvirlash, rasm chizish yoki hunarmandchilik bilan shug'ullanish orqali ularni tabiatni o'zlarining ijodiy qobiliyatlari bilan his qilishga o'rgatish mumkin. Bunday faoliyatlar bolalarga nafaqat tabiatni tushunishni, balki uni estetik jihatdan qadrlashni ham o'rgatadi.

8. Tabiatni o'rgatishda ota-onalar va tarbiyachilarning roli

Tabiat bilan tanishtirish faqat bolalar bog'chasida emas, balki uyda ham amalga oshirilishi kerak. Ota-onalar va tarbiyachilar bolalar bilan birga tabiatga chiqish, o'simliklar ekish, hayvonlarni parvarishlash kabi faoliyatlarni amalga oshirish orqali ularga tabiatning ahamiyatini tushuntirishlari mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish, ularning rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Bu yoshda bolalar, o'zlarining tabiatga bo'lgan qiziqishlarini shakllantira boshlaydilar va ular uchun tabiatni o'rganish va unga bog'lanish juda muhimdir. Mana, maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirishning ba'zi yo'llari:

1. Tabiatni kuzatish va tajriba qilish: Tabiatga sayohatlar tashkil qilish: Bolalarni ochiq havoda, tabiat qo'ynida sayohatlarga olib borish, ularga o'simliklar, hayvonlar va boshqa tabiiy hodisalarni kuzatishga imkon beradi. Bu sayohatlar orqali bolalar tabiatni o'z ko'zlari bilan ko'rib, uning go'zalliklarini va muhim elementlarini tushunib boradilar.

Kuzatish mashqlari: Bolalarga tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatishni taklif etish, masalan, fasllarning o'zgarishi, o'simliklarning o'sishi yoki hayvonlarning faoliyati. Bu orqali bolalar tabiatdagi jarayonlar haqida tushuncha olishadi.

2. Tabiat bilan bog'liq o'yinlar va faoliyatlar: Tabiat o'yinlari: Bolalarga o'zlari uchun tabiat elementlarini yaratish va o'yinlar o'ynash uchun materiallar (toshlar, poyalar, yaproqlar) berish. Masalan, yaproqdan hayvon shakllarini yasash yoki daraxtlar va o'simliklar haqida hikoyalar yaratish.

Qisqa va oddiy ilmiy tajribalar: Bolalarga oddiy tajribalar o'tkazish, masalan, urug'larni ekish, suvni kuzatish, o'simliklarning qanday o'sishini va rivojlanishini ko'rsatish.

3. Tabiatni sevishga va unga ehtiyotkorlik bilan yondashishga o'rgatish: Tabiatni asrashni o'rgatish: Bolalarga tabiatni himoya qilishni va tabiatdagi mavjudotlarga ehtiyotkorlik bilan yondashishni o'rgatish. Masalan, ularga atrof-muhitni ifloslantirmaslik, o'simliklarni yemaslik, hayvonlarni bezovta qilmaslik kabi odatlarni singdirish.

Hayvonlar va o'simliklar bilan tanishtirish: Bolalar bilan birgalikda hayvonlar va o'simliklar haqida kitoblar o'qish, ularning o'ziga xos xususiyatlarini va hayotiy jarayonlarini tushuntirish.

4. Tabiat haqidagi hikoyalar va badiiy asarlar: Tabiat haqidagi hikoyalar: Bolalarga tabiatga oid hikoyalar, ertaklar yoki she'rlar o'qish. Bu ularning tabiatga bo'lgan muhabbatini rivojlantiradi va ularga tabiatning go'zalliklari haqida tasavvur beradi.

O'ziga xos tabiat o'rgatish: Badiiy asarlarda o'simliklar, hayvonlar va tabiat jarayonlarini hikoya qilish orqali bolalarga tabiiy dunyo haqida tushunchalar berish.



5. Tabiatni rasmda ifodalash: Rasm chizish va qo'lda ishlash: Bolalar tabiatni chizish orqali o'zlarining sezgilari va kuzatishlarini ifodalashlari mumkin. Yaproq, gullar, daraxtlar, hayvonlar va boshqa tabiiy elementlarni tasvirlash ularga tabiatni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

6. Tabiat bilan bog'liq ilmiy kitoblar va resurslar

Ilmiy kitoblar va video materiallar: Bolalarga tabiat va uning qonuniyatlari haqida ma'lumot beradigan kitoblar va video materiallarni ko'rsatish. Bu ularga tabiiy dunyo haqida chuqurroq tasavvur beradi.

7. Ekologik o'quv faoliyatlari: Ekologik darslar va faoliyatlar: Bolalarni ekologik darslarga jalb qilish, ularni atrof-muhitni asrashga, o'simliklarni ekishga yoki ularni sug'orishga o'rgatish. Bu nafaqat tabiatni sevishtirishga, balki unga qayg'urishga ham yordam beradi.

Xulosa o'rnida shunga to'xtalib o'tish joizki. maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish — bu ularning bilim olishi, hissiyotlarini rivojlantirishi va ekologik ongini shakllantirishi uchun juda muhim bir jarayondir. Bolalar tabiatni o'rgatish orqali nafaqat tabiatni yaxshi ko'rishadi, balki u bilan hamohang yashashni va uni asrashni o'rganadilar. Bu ularga hayotda nafaqat ekologik jihatdan mas'uliyatli, balki ko'ngli ochiq va tabiatni sevuvchi shaxslar bo'lib shakllanishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibragimova, N. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
2. Azimov, Sh. (2018). Bolalar va tabiat: Ekologik tarbiya va metodik yondashuvlar. Samarqand: Ma'naviyat.
3. Xamidov, A. (2020). Tabiatni sevishtirish va ekologik ongni shakllantirish. Tashkent: Science.
4. Sodiqova, M. (2021). Maktabgacha ta'limda tabiat bilan tanishtirishning ilmiy asoslari. Bukhara: Bukhara State University.
5. G'ulomova, F. (2022). Bolalar uchun tabiatni o'rgatish usullari va amaliyoti. Tashkent: National Publishing House.